

CEMAL SÜREYA’NIN ŞİİRİNDE SAPMALAR¹

A.Eda GÜNDOĞDU

Mersin Üniversitesi

Eğitim Fakültesi

Türkçe Eğitimi Bölümü

aedagundogdu@gmail.com

ÖZET

Cumhuriyet Dönemi Türk şiirinin en önemli kırılma noktalarından biri olan İkinci Yeni, şiire yüklenen işlev ve beraberinde getirdiği “şiirsellik” kavramının yeniden sorgulanması açısından daha önce benzerine rastlanmamış bir yazın çevresi oluşturmuştur. Başlangıçta bir poetika ortaya koymamış olmalarına rağmen, İkinci Yeni, şairlerin birbirinden habersiz, çeşitli dergilerde şiirlerini yayımlamalarıyla ortaya çıkmış, şiirlerde ön plana çıkan özellikler sonradan sistematikleşerek İkinci Yeni’nin anlatımsal ve dilsel açıdan tanımlanması sağlanmıştır.

Cemal Süreya, bu akımın öncü şairlerinden olup şiirin anlatımsal, anlamsal ve işitimsel boyutlarını, daha önce var olmamış biçimlerde kullanmıştır. Biçembilimsel çözümlemenin (stylistics analysis) önemli bir araştırma konusu olan sapmalar (deviations) da şairin ürünlerindeki dilsel kullanımlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu makalede Cemal Süreya’nın şiirindeki biçimsel öğeleri tanımlamak, sapmaların kullanımını nedensellik çerçevesinde belirlemek; bu belirlemeyi yaparken şiir dilinin düzlemlerini ortaya koymak amaçlanmıştır.

Anahtar sözcükler: *Sapma, Biçembilimsel çözümleme, Cemal Süreya, İkinci Yeni, Cumhuriyet Dönemi Türk Şiiri.*

DEVIATIONS IN CEMAL SÜREYA’S POEM

ABSTRACT

İkinci Yeni is the most important breaking point of Republican Period Turkish Poem. It has built a literature environment that had not been seen similar one before for the purposes of ascribing functions to poem and asking of “poetry” notion once again that brought with it. From the beginning, although İkinci Yeni had not put forth a poetica, it has existed by publishing poetess’s poems at various periodicals as uninformed from each other. Language usages at poems by characterizing later and it has provided to describe expressional and language features of İkinci Yeni.

Cemal Süreya is pioneer poets of İkinci Yeni and he has used expressional, semantics

¹ Çalışmada Cemal Süreya’nın “Uçurumda Açan” kitabındaki şiirler değerlendirmeye alınmıştır.

and acoustics dimensions of poem that has never been before. Also deviations that is an important research base of stylistic analysis has seen as language usage at Cemal Süreya poems.

In this article, we aimed to describe morphological items at Cemal Süreya poems, to point the deviations usages as causality; while doing this, to explain the poem language sizes.

Key words: *Deviation, Stylistic analysis, Cemal Süreya, İkinci Yeni, Republican Period Turkish Poem.*

0. Giriş

Dilbilimde *metin* (text), “inceleme konusu olan düzlemdeki sözceler bütünü” (Vardar, 2002: 38), “belirli bir bildirişim bağlamında bir ya da birden çok kişi tarafından sözlü ya da yazılı olarak üretilen bir dil dizgesi” (Günay, 2007: 44) şeklinde tanımlanmıştır. Bu anlamda okuyucu-yazar arasındaki iletişimsel işlev ve bu işlevi karşılama amaçlı kurulan dilsel birliktelikler metin için gerek-şart bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Metnin okuyucu-yazar çerçevesinde iletişimsel olma özelliği daha çok okuyucunun metni anlamlandırma sürecinde etkilidir. Yazınsal metin, işlevini bir dilsel düzenleme olarak ortaya çıktığı an değil, bir okuma sürecinde alımlandığı an bütünlükler (Göktürk, 2001: 23). Bunun yanı sıra bir metni “yazınsal yapıt” a dönüştüren bazı ölçütler vardır ve bu ölçütler bildirişimsel bir dizge özelliği taşıyan dilin kendiliğinden (spontane) mi yoksa yazınsal mı olduğu hakkında bilgi vermektedir. Öncelikle metin kendi bağlamı içerisinde mantıksal bir düzenlemeye sahip olmalıdır. Bu da metne dâhil edilmiş bir yapının, kendi içerisinde, *öncülüyle* (antecedent) olan bağıntısında ve metnin bütününde kabul edilebilir düzeyde tutarlılık (coherence) sergilemesi ile mümkündür. Öte yandan, metindeki anlamsal bütünlük, yazınsallığın belirleyici bir özelliği olmakla beraber tek başına yeterli bir ölçüt de değildir. Metinlerde anlambilimsel bir çokdeğerlilik, başka deyimle çok anlamlılık da yazınsal metnin ayırıcı özelliği sayılagelmıştır (Göktürk, 2001: 42). Özellikle şiirsel işlevin önemli yer tuttuğu, sözcük seçimi açısından sınırlı bir anlatıma sahip olan sözbilimsel (rhetoric) metinlerde çok anlamlılık bir gerekliliktir. Anlatımının doğası gereği şiir dili, metin içi tutarlılık açısından diğer türlerle kıyaslandığında, farklı görünüm sergilemektedir. Anlatısal metin tiplerinde ayrıntılı olarak yer alabilen, anlatı kişileri, olay örgüsü, uzamsal ve zamansal öğelerin kullanımı sözbilimsel metinlerde çok daha sınırlıdır. Bu biçimsel zorunluluk, sözcük seçimini de doğrudan etkilemektedir. Kısa bir anlatımla yoğun anlatım/anlamlara ulaşmayı amaçlayan şair, sözcüklerin çok anlamlılığını, çok yönlülüğünü (çağırışimsal özelliklerini) ya da kendisinin ürettiği anlatım biçimlerini kullanarak özgün bir dil oluşturma yoluna gider.

Türk edebiyatında gelenekselliği yıkarak şaire ve ürüne özgü kullanımlar açısından kırılma noktası oluşturan İkinci Yeni akımı, şiirsel dil/konuşma dili arasındaki ayrımı ortaya koymakla birlikte anlatımın eksiksiz sağlanabilmesi açısından konuşma dilinin yetkin olmadığına, daha üst düzey kavramlar ve tanımlarla şiirin desteklenmesi gerektiğine değinmiştir. İkinci Yeni'nin getirdiği en önemli yenilik, önceki şiirin algılama biçimini yıkmak; bir anlamda dili yalnızca duyusal evrenin yansıtıcısı olma işlevinden kurtarmak olmuştur (Karaca, 2008: 278).

İkinci Yeni'nin bir başka özelliği ise, şiirde anlamı temel öge olarak değerlendirmemesidir. Temelde anlamın düzyazıya ait bir özellik olduğu ve şiiri biçem ve simgeci anlatımla özdeşleştirmek gerektiği konusunda tüm şairler hemfikirdir. Bununla birlikte bazı şairler anlama hiç önem vermemiş; bazıları da (Cemal Süreya gibi) anlamı anlatımın var ettiği ikincil öge olarak ele almıştır. Burada dikkat çekilmesi gereken nokta, İkinci Yeni'nin genelde, anlamsızlığı amaç edinmediği, buna karşılık şiirde var olan birincil anlamlardan soyutlanma çabası içerisinde olduğudur.

İkinci Yeni şiirini algılayabilmek için mitoloji, tarih, coğrafya, politika alanlarında bilgi sahibi olmak gerekmektedir. Bu özelliğinden dolayı, İkinci Yeni şiirine “disiplinlerarası şiir” demek mümkündür. “Anlamsal açıdan çokdeğerlilik” kavramı, İkinci Yeni şiirinde, “anlatımsal açıdan çokdeğerlilik” durumuna geçiş yapar. Akımın, anlam temelli şiir anlayışına sahip olmaması ile birlikte zor anlaşılır ve soyut üslubu “anlamsız şiir”, “kaçak şiir” gibi nitelendirmeleri de beraberinde getirmiştir. Hatta İkinci Yeni ile Divan şiirinde benzer özellikler saptayan eleştirmenler de vardır. Toplumsal gerçekleri yansıtmamak, sınıfsal çelişkilere ve siyasal olaylara uzak durmak, halk kültürüne sırt çevirmek gibi Divan şiirine has özellikleri, İkinci Yeni akımına da dâhil etmişlerdir (Bezirci, 1996: 40). Öte yandan, İkinci Yeni'nin önde gelen şairlerinden Cemal Süreya'nın; bütün bir Türk edebiyatının, şiirin felsefi boyutlarının, ona hayat veren siyasal zeminlerin, birey ve toplum ilişkilerinin, değişen dünya koşullarında yeniden gözden geçirmesi ve bunu pek çok şiirinde yansıtmaması bu tezi olumsuzlamaktadır (Perinçek-Duruel, 2008: 321).

Cemal Süreya, diğer İkinci Yeni şairlerinde de olduğu gibi, şiirin düzyazıdan ayrılan, simgeci ve çağrışımsal yönünü kullanmakla beraber metinsel düzlemdeki anlamı da göz ardı etmemiştir. Şiirin kapalı bir anlatıma sahip olması, imgesel yükünün ağır olması, anlamsal derinliğe aykırılık olarak değerlendirilmemelidir. Çünkü imge, açık ya da gizil, olanı ya da olmayanı temsil etmekle yükümlüdür. Ardıl, öncül ya da metin dışı olarak hiçbir gönderimi olmayan kullanımlar imge değil sözcüksel yüktür.

Cemal Süreya'nın şiirindeki sözcük seçiminde, sözün çağrışımsal özelliği ön plana çıkmaktadır. Bu, alışılmış gönderimlerden uzaklaşarak, sözcüğün anlam alanını genişletme doğrultusundadır. Fakat şair, söz konusu özgün tutumunu, geleneğin karşısında durarak değil, kendinden önceki yazınsal birikimden faydalanarak sergilemiştir. Şiirlerinde yazınsal değişmeceleri (edebi sanatları) kendine has üslubuyla yeniden tanımlamış; gelenekten kopmayan, bunun yanı sıra geleneği tekrar etmeyen bir duruş kazanmıştır.

Şiir dilinde yazınsal değişmeceler, kendinden başka yazınsal metinlerdeki dilden farklı olarak, uzlaşmış kalıplar, yinelenmeler, benzetimler vb. öğelerle var olmaktadır. Bu özellikleriyle diğer kullanımlardan ayrılrsa da yazınsal değişmecelerin hayal gücünü zorlayıcı, anlamayı zorlaştırıcı bir yanı yoktur. Divan şiiri de bu çerçevede değer bulmaktadır; çünkü üzerinde uzlaşmış imgelerin gönderimlerini bilenler, şiiri anlam boyutuyla açıklayabilmektedir. Sapmaların yazınsal değişmecelerden temel farkı da uzlaşım alanlarının olmayışındır. Şair, gönderimlerde bulunurken, tümcenin sözdizimsel ve sözcüğün biçimsel yapısını farklılaştırırken, dilde var olmayan yeni sözcükleri kullanırken (neology) ayırık göndermelerden faydalanır. Bu kullanımlar birer sapma özelliği taşımaktadır.

İnceleme konumuz olan sapmalar, yukarıdaki açıklamalar çerçevesinde bugüne kadar değişik biçimlerde sınıflandırılmıştır. Özünü (2001: 142), sapmaları *yazımsal*

sapmalar (graphological deviations), *sesbilimsel sapmalar* (phonological deviations), *sözcüksel sapmalar* (lexical deviations), *dilbilgisel sapmalar* (grammatical deviations), *anlamsal sapmalar* (semantical deviations), *lehçesel sapmalar* (dialectal deviations), *kesimsel sapmalar* (periodic deviations), *tarihsel dönem sapmaları* (historical deviations) başlıkları altında incelerken; Günay (2007: 294–304) sapmaları *sese dayalı sapmalar* (phonological deviations), *sözdizimsel sapmalar* (syntactical deviations), *biçimbirimsel sapmalar* (morphological deviations), *sözcüksel sapmalar* (lexical deviations), *anlamsal sapmalar* (semantical deviations), *yerel dil kullanımına dayalı sapmalar* (regional deviations), *yazı ile ilgili sapmalar* (graphological deviations) ve *tarihsel sapmalar* (historical deviations) olarak değerlendirmektedir.

Çalışmamız metin temelli bir uygulama olduğu için sapmalar metnimizle sınırlandırılmış olarak dört başlık altında değerlendirilecektir.

1. Anlambilimsel Sapmalar

Sözbilimsel metinler ve diğer metin türlerinin kuruluşunda yazarın, dizim (syntagm) ve dizge (system) adı altında iki türlü seçim eksenini vardır. Dizim, tümce içerisinde farklı işlevlerdeki fakat aynı anlam alanının içerisinde olan sözcüklerin oluşturduğu yapı; dizge ise dizim içerisindeki öge/lerin alabileceği anlambilimsel değerlerin bütünüdür (Barthes, 2005: 66–68). Dizimin, beraberinde dizgenin seçim aşaması tamamlandığında okuyucu karşısına çıkan yapının, sözcük seçimi açısından (dizgesel açıdan) daha önce kullanımına rastlanmış yapılar olduğu durumlar alışılmış bağdaştırmalar (accustomed compatibility) olarak değer bulur ve bir yapının alışılmış bağdaşıklık sergilemesi için tümceye dizgesel açıdan değişebilme özelliği katması koşulu aranır. Örneğin, “Çocuk oyuncuğu aldı, masanın üzerine koydu.” tümcesinin tüm öğeleri değişebilme, yerine koyulabilme özelliğine sahiptir. “Çocuk” yerine “adam, genç kadın, öğretmen” vb. yapılar getirilebilmektedir. Bu durum tümcenin geneli için geçerli bir özelliktir.

Her dizge için dizimsel birimler bir kez belirlendikten sonra, sıra bunların dizim boyunca birleşim ve düzenlenişlerini yöneten kuralları bulmaya gelir (Barthes, 2005: 69). Bu kuralları belirleyen, metnin düzenleyicisidir. Dizge aşamasında sözcük seçimi dilsel kurallara aykırı, daha önce karşılaşılmamış biçimde yapılmışsa bu tip yapılar ise alışılmamış bağdaştırmalar (unaccustomed compatibility) olarak değerlendirilir ve sözü edilen bağdaştırmaların kullanımı da anlambilimsel sapmalar olarak kabul edilir. “*Adını titizce saklayan bir sokak*” örneğinde olduğu gibi anlamsal karşılığı daha önce keşfedilmemiş, dilsel seçme alanını genişleten yapılara C. Süreya'nın şiirlerinde sıkça rastlanmaktadır. Bu örneklerin bir kısmı anlamsal olarak açığa kavuşturulabilmekle birlikte büyük bir kısmının anlamlandırılması neredeyse imkânsızdır. Bu açmazın sebebi büyük oranda, şairin öznel durumu ve sözceleme durumundaki bilinemezliklerdir.

1.1. “*Bahar mezarına gömsünler sizi*”

(Dört Mevsim, 147)

1.2. “*Bir ahırın içinde gezdirilmiş gül kokusu*”

(Uçurumda Açan, 149)

- 1.3. “Sivri topukları nasıl ortasına
Gömülmüştür belleksiz halıların.”
(Üzerinden Sevişmek, 151)
- 1.4. “Bir su akardı eli serçeli”
- 1.5. “O ipti işte aşkın yazı dili.”
(İp, 153)
- 1.6. “Küçük dilini yutmuş kırmızı soğan”
(Özür, 155)
- 1.7. “Çiçek aşısı gibi bakardı”
(Karne, 159)
- 1.8. “Yakamda gizlilik rozeti, eh çobanılık da caba”
- 1.9. “Tek boynuzlu yapılar arasında”
- 1.10. “Sen Bayan Nihayet
Sen bir mevsimin sanat eki
Çeşmeler adın kokulu”
- 1.11. “Gri gözlerinde zararsız kırlangıçlar”
- 1.12. “Alüminyum murıldanıyor zorluyor güçsüz belleğimi”
(Oteller Hanlar Hamamlar için Sürekli Şiir, 163–
170)
- 1.13. “Zangadak duran bahçe”
- 1.14. “Taçyapraklı mahrem dakika”
- 1.15. “Sen güneşin her anlık dergisi”
(Taşırın Damla, 173–174)
- 1.16. “Yumuşak G vitamini”
(Ğ Vitamini, 177)
- 1.17. “Bıyıkların yazgı gibidir”
(İlhan’ın Anısına Türküler, 179)

2.5. “Nurullah Ataç çeliştirme
Tahir Alangu soruşturman
Cevdet Kudret deriştirme
Suut Kemal çekıştırme
Mehmet Kaplan uyuşturman

Sabahattin Eyüboğlu yetiştirme
Orhan Burian barıştırman
Vedat Günyol biliştirme
Fahir Onger geçıştırme

Memet Fuat alıştırman
Fethi Naci kızııştırman
Hüseyin Cöntürk yarııştırman
Rauf Muthuay doluşturman
Asım Bezirci koğuşturman

Mehmet H. Doğan geliştirme
Doğan Hızlan buluşturman
Konur Ertop araştırman
Vecihi Timuroğlu seviştirme
Muzaffer Uyguner üleştirme

Adnan Binyazar örtüştürme
Fusun Akatlı konuşturman
Atilla Özkırımlı dalaştırman
Murat Belge yakıştırman
Enis Batur ileştirme

İlhan Berk eleştirme”

(Adı İlhan Berk Olan Şiir, 190)

3. Sözdizimsel Sapmalar

Sözdizimsel sapmalar daha çok tümcenin dizim eksenine ile bağlantılıdır. Türkiye Türkçesinin dizimsel görünümünün “özne, nesne, yer tamlayıcısı, zarf ve yüklem” şeklinde olup ana unsurun yüklem olduğu, dilbilgisel açıdan kurallı bir cümlede yüklem her zaman cümlenin sonunda yer aldığı, yüklem işlevinin, adı verilen unsurlarla tamamlandığı bilinmektedir. Fakat bu dizimsel düzenlilik tüm yapılarla kendini göstermemektedir. Özellikle dildeki tüm kullanım alanlarını zorlayan şiir türünde, gerek biçimsel formu gerekse anlatımındaki devingen olma özelliği, sözdizimsel sapmaları olağan hale getirmektedir.

Çağdaş dilbilimin önde gelen kuramcılarında N. Chomsky üretici-dönüşümsel kuramın ilk aşamasında sözdizim çalışmalarının özerkliğine, daha net bir ifadeyle, sözdizimin anlamdan bağımsız olmasına ve biçimsel özellikler ile arasındaki ilişkiselliğe değinmektedir (Vardar vd., 1999: 272). Bu doğrultuda anlamı, sözdizimsel düzeyde, tümceler üreten dönüşüm sürecinin bir sonucu olarak ele almıştır. Bir tümcenin dizimindeki uygunluğun ve aykırılığın ölçütünün konuşucunun [ya da metni düzenleyicinin] örtük sezgisine dayandırmaktadır (Kıran, 1996: 273). Dilin dönüşümsel olma özelliği, şiire de yansımıştır ve bu kullanımlar, “sözdizimsel sapmalar” adı altında değerlendirilmektedir.

“Dizilimdeki tümcesel aykırılık” söylemi, sözdizimsel sapmaların yalın bir tanımı olarak ele alınabilir. Diğer metin tiplerinde kullanımı yaygın olmayan sözdizimsel sapmalar şiir dilinde -özellikle İkinci Yeni şiirinde- sıkça karşımıza çıkmaktadır. Bunun nedeni, daha önce de belirttiğimiz gibi şiirsel anlatımın sahip olduğu ayrıcalıklar ve şairin tümcesel dizilimini hangi amaç doğrultusunda gerçekleştirdiğidir. Cemal Süreya’nın şiirinde anlatım ön plandadır. Anlamın, anlatımı bütünleyen ikincil bir öge olarak kullanılması, şiiri yerdeşlikten uzaklaştırıp dizimsel değişkenler üzerinden özgün anlatımlara ulaştırmayı sağlamaktadır. Sözdizimsel sapmalar, devrik yapıdaki tümceler, tutarlılık göstermeyen yapılar (nesne alamayan fiile nesne getirilmesi vb.) şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

3.1. “Biber ki yasa dışı önderidir sebzelerin”

(Banko, 148)

3.2. “Aştın sen kokundan bildim seni”

3.3. “Akıl almaz işleri şu zambakgillerin”

(Uçurumda Açı, 149)

3.4. “İki ses, iki bakış, gelişir nasıl

Tek bir cümle gibi, sözlere karşın”

(Üzerinden Sevişmek, 151)

3.5. “Pencereler var burnumun kemiğinde sızı”

(Var, 158)

3.6. “O’sun sen yürüyüp gidiyorsun”

(İlhan’ın Anısına Türküler, 179)

3.7. “Evleri oldu; güzel”

(Mübeccel İzmirli, 180)

3.8. “Neden

kunduracının ağzındaki çivi

Değil Ahi mavisini”

(Heykel, 187)

3.9. "Temizleme-aydınlatma resminden
Oldu onun da sonu."

(Yazgıcı Şiir, 193–194)

4. Yazımsal Sapmalar

Metinlerin genel yapısına bakıldığında tümceler, paragraflar ve metnin bütünü arasında satırlarla sınırlandırılmış ilişkisellikler vardır. Şiirin biçimsel açıdan oluşturulma sürecinde, diğer tüm metinlerden ayrılan yanı, bu sınırlandırmalardan sorumlu olmamasıdır. Şair, kendi seçimi doğrultusunda anlatım olanaklarını, orijinal bir hale getirebilir. Şiirsel dilin genel-geçer yazım kurallarının amaçlı bir kullanımla göz ardı edilmesi, yazımsal sapmalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Cemal Süreya şiirinde, anlam biçimden beslenmektedir, şiirin anlatmak istediği değilse bile, biçimin içerisinde olan ufak özlerden, ayrıntılardan, konunun genel ifadesi dışında kalan şeylerden kaynaklı anlatılan bir şeylerin var olduğunu savunur (Selçuk, 2004: 47). Şiiri, "sözcükleri estetize etme işlevi" ile değerlendirdiği ve biçimsel tercihlerin, anlamı da etkileyeceğinin farkındalığı, Süreya'yı şiirin dış yapısında büyük değişikliklere götürmektedir. Bu anlamda yazımsal sapmalar şu biçimlerde sınıflandırılabilir:

4.1. Özel Olmayan Adları Büyük Harfle Başlatarak Yazmak

Özel ad niteliğinde olmayan bir adın büyük harfle başlatılması, o ada özel bir anlam yüklenmesi ve bunun okuyucuya sezdirme isteği ile ilişkilendirilebilir. Bilindiği gibi özel adın karşıladığı kavram yalnızca bir tanedir. Cemal Süreya birden çok sayıda olabilen ve kendi türündeki varlıkla kıyaslandığında farklı özelliğe sahip olmayan bir ada daha öznel bir perspektifle bakmış ve özgün anlamlar yüklemiştir (bk. 4.1.1.-4.1.4.). Bunun yanı sıra metin dışı gönderim yaparak bir özel adın içerisinde geçen cins adını tek başına kullanmış ve bu adı büyük harfle başlatarak şiire dâhil etmiştir. Bu kullanım, kapsamlama adı altında değerlendirilmektedir. Örnek 4.1.5.'te rastlanılan "Ekim" imgesi ideolojik bakış açısı ve metin dışı gönderim işleviyle kullanılmıştır. Aynı şekilde "Dede" kullanımının "Dede Efendi"ye gönderim yaptığını şiirin bütünlüğü içerisinde görmek mümkündür (4.1.6.).

4.1.1. "Ağır ol Bay Düzyazı,
Sen ancak uçağa binebilirsin!"

4.1.2. "Şurda işte tam şu noktada Dede'nin
İç çekişi Bach'ın soluklarına karışıyordu"

4.1.3. "Sen Bayan Nihayet"

4.1.4. "Katlaş dur yukarda katılaştığın kadar
Artık bir özel ad oldun ey Duman!"

(Oteller Hanlar Hamamlar İçin Sürekli Şiir, 163–

170)

- 4.1.5. “Mayıs mıdır artık Ekim mi olur
Törenden arta kalan çiçekler”
(Taşırın Damla, 173)

4.2. Dize Başındaki Sözcükleri Küçük Harfle Başlatarak Yazmak

Cumhuriyet dönemi yazın anlayışı şiirimizi *iç yapı/dış yapı* ayrılığında *öz-biçim* kaynaşmasına taşımıştır. Özellikle Garip’ten sonraki dönemde şairler geleneğin önlerine koyduğu nazım şekillerinden uzaklaşarak ‘öz’e en uygun biçimi oluşturma arayışı içine girmişlerdir. Bu arayışlar sonucunda ‘kalıp’ yerini ‘biçim’e bırakmıştır. İkinci Yeni’nin de büyük katkılar sağladığı yeni biçim anlayışında şiirin şekil yönünden belirli bir kalıba bağlanması söz konusu değildir. Her şiir, özüne en uygun biçimi almaktadır. Yeni biçimde, gelenekten bir sapma olarak, eski nazımın bir kuralı olan her dizenin ilk harfinin büyük yazılması zorunluluğu da ortadan kalkmıştır (Geçgel, 2004: 5).

Cemal Süreya, bu kullanımı genel olarak tümceyi bölmek amacıyla gerçekleştirmektedir (4.2.1.-4.2.3.). Bununla birlikte, vurgulamak istediği tümcesel ögeyi tekrarlı ve yazımsal düzene aykırı yazarken dize başlarını küçük harfle başlatmakta bir sakınca görmemiştir (4.2.4.).

- 4.2.1. “İçkievinden çıkınca
Camdan
demin oturduğum yere
baktım.”
- 4.2.2. “Biraz daha mı benziyor
babama?”
- 4.2.3. “Bir yaş büyüğüm babamdan
ve rüzgar
bir törendeki gibi
çekiştirir durur
yağmurluğumu.”
(Camdan, 188)
- 4.2.4. “Sularda değil o aradığımız
Bodrumlarda
bodrumlarda
bodrumlarda!”
(Mübeccel İzmirli, 180–181)

4.3. Dizeleri Yazımsal Düzene Aykırı Kullanmak

Şiir yalnızca anlatımsal ve anlamsal açıdan güçlü olmasıyla değil, aynı zamanda ritmik açıdan da başarılı olmasıyla değer kazanmaktadır. Biçimsel olarak incelendiğinde şiir, genel anlamın birer alt alanları olan dizelerle var olmaktadır.

Dizeler, şiirin ritmik unsurlarından biridir. Şiirdeki ritmik olma eğilimiyle birlikte dizelerin anlamsal ayırıcılığı onu diğer yazınsal metinlerden ayırmakta, işitimi imgesini şiire dâhil etmektedir.

Şiir dilinin değişik düzlemleri (ses düzlemi, biçim düzlemi) birbirlerine o kadar sıkıca bağlıdır ki, çoğu kez bunların arasından birini, öbürlerini dikkate almadan incelemek olanaksızdır (Rifat, 2005: 38). Cemal Süreya'nın şiirinde de "anlamın biçimi" ve "biçimin anlamı" birbirini tamamlar nitelikte olup bu iki nitelik, işitimi imgesini beraberinde taşımaktadır.

4.3.1. "Usul usul giyinir
Sabahları evinde
İşte do, sonra sırasıyla
re
mi
fa
sol
la
Sonunda da şapkası si"
(Striptiz, 156)

4.3.2. "Osmanlı Bankası davul;
Ve Emlak Kredi'yle başlayan camdan metalden bir melodika
ordusu"
(Oteller Hanlar Hamamlar İçin Sürekli Şiir, 163)

4.3.3. "Sen temiz hava saklı su
Sen Bayan Nihayet
Sen bir mevsimin sanat eki
Çeşmeler adın kokulu!"
(Oteller Hanlar Hamamlar İçin Sürekli Şiir, 166)

4.3.4. "Sularda değil o aradığınız
Bodrumlarda
bodrumlarda
bodrumlarda!"
(Mübeccel İzmirli, 180–181)

4.3.5. "Şelaleye
Düşmüştür
Zeytinin dali;
Celaliyim
Celalisin
Celali."

(Kısa Türkiye Tarihi, 186)

5.Sonuç

Dil, bildirişim amaçlı birlikteliklerden oluşan bir dizge olup çeşitli boyutlarıyla tanımlanmıştır. Kendiliğinden (spontane) dil gibi yazınsal dil de dilbilimin araştırma konularından biridir. Dilin diğer işlevlerinin yanında temel işlevlerinden biri de yazınsallığa hizmet etmektir. Yazın dili-konuşma dili ve yazınsallık-yazındışı ayrımı bugün “Alımlama estetiği” adı altında yapılmakta; ‘dil’ ve ‘yazın’ın karşılıklı etkileşimleri araştırmalara konu edilmektedir.

Şiir incelemeleri de yazınsallığın dile katkısı olup olmadığını belirlemenin bir başka yoludur. Cemal Süreya şiirindeki anlam ve anlatım düzeyleri biçembilimsel bir bakış açısıyla incelendiğinde sapma türlerinin belirgin örneklerin rastlanmaktadır. Bu anlamda Cemal Süreya’nın dildeki kullanım alanlarının ötesinde durduğu, şiirinde sözcükleri dilde var olmayan boyutlarıyla ele aldığı, bununla birlikte daha önce türetilmemiş sözcükleri kullandığı görülmektedir. Tüm bu kullanımların dilin hem anlam hem de anlatım açısından çeşitlenmesini sağladığı görülür.

Sapmaların, bugün geçerli sayılan dilbilgisel ölçütlerle ele alınması doğru bir yaklaşım değildir. Hiçbir sapma örneği dilbilimsel anlamda anlatım bozukluğu özelliği taşımamaktadır. Sapmaların kullanımı, yukarıda bahsedilen “yazınsallık” kavramına dâhil olup kendi içerisinde biçimsel bir özellik olarak değerlendirilir. İkinci Yeni’nin temsilcilerinden Cemal Süreya’nın şiiri bu anlamda incelemeye değerdir.

KAYNAKLAR

- Barthes, Roland (2005), *Göstergebilimsel Serüven* (Çev. Mehmet Rifat-Sema Rifat), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Bezirci, Asım (1996), *İkinci Yeni Olayı*, İstanbul: Evrensel Kültür Kitaplığı.
- Geçgel, Hulusi (2004), “İkinci Yeni Şiirinde sapmalar”, *IV. Uluslararası Dil, Yazın ve Değişibilim Sempozyumu, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi (17–19 Haziran 2004)*.
- Göktürk, Akşit (2001), *Okuma Uğraşı*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Günay, Doğan (2007), *Metin Bilgisi*, İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Karaca, Alâattin (2008), “İkinci Yeni Şiiri”, *İkinci Yeni Şiir* (Haz. Mehmet H. Doğan), İstanbul: İkaros Yayınları: ss. 277–302.
- Kıran, Zeynel (1996), *Dilbilim Akımları*, Ankara: Onur Yayınları.
- Özünü, Ünsal (2001), *Edebiyatta Dil Kullanımları*, İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Perinçek, Feyza-Duruel, Nursel (2008), *Cemal Süreya-“Şairin Hayatı Şiire Dâhi!”*, İstanbul: Can Yayınları.
- Rifat, Mehmet (2005), *XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları–2.Temel Metinler*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Selçuk, Ali (2004), *İkinci Yeni'nin Poetikası* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Süreya, Cemal (2004), *Sevda Sözleri*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Vardar, Berke (2002), *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Vardar, Berke, vd. (1999), *Yirminci Yüzyıl Dilbilimi*, İstanbul: Multilingual Yayınları.